

Uw koninkrijk kome wat komt

Uw koninkrijk kome wat komt is nummer 11 in de Toer Reeks, een serie van kleine krachtige boeken die het gesprek in de gemeente over allerlei thema's wil stimuleren en verdiepen. De serie staat onder redactie van drs. Annelies Bouwman-Meeuse, voormalig medewerker Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie van het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk, drs. Hanna van Dorssen, theologe en communicatieadviseur van de Protestantse Kerk en Diaconie Amsterdam en drs. René van der Rijst, predikant te Haarlem-Noord en Spaarndam.

Eerder verschenen:

Bert L. van der Woude (red.), *Wie kan er aarden hier beneden? Over de betekenis van de hemel* (2008)

Mirjam van Veen, *Koppig profeet en werelds geleerde. Een boekje open over Johannes Calvijn* (2009)

Jan L. de Jong, *Voorbij het Woord. Beeldende kunst als bron van Bijbeluitleg* (2009)

Piet van Midden, *Oersoep en oervloed. Bijbels spreken over schepping* (2010)

Hanna van Dorssen (red.), *Wie is God? Een vraag van alle eeuwen* (2010)

Hanna van Dorssen, *Lieve deugd. Zeven deugdelijke Bijbelse figuren* (2012)

Alfred C. Bronswijk, *Geloven op ooghoogte. Iconen, geschiedenis, schoonheid, betekenis* (2012)

René van der Rijst, *Over geloven gesproken. Het geloofsgesprek tussen ouders en volwassen kinderen* (2013)

Nienke van Anandel, *Van horen zingen. Wegwijs in het nieuwe Liedboek* (2013)

Nico ter Linden, *Randfiguren. Over Tobit, Judit en de Makkabeeën* (2014)

Nelleke de Jong-van den Berg, *En plein public! Religie en geloven in het publieke domein* (2014)

Anne Marie Booij

Uw koninkrijk kome wat komt

Met de jood Jezus op weg naar Pasen

Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

www.uitgeverijboekencentrum.nl

Ontwerp omslag: Studio Anton Sinke, www.antonsinke.nl
Afbeelding omslag: kleurets (2013) van Marcus van Loopik,
www.marmora.nl

ISBN 978 90 239 2854 6

NUR 707

© 2015 Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Inleiding	7
Verklarende woordenlijst	11
1. Johannes en Jezus – waar was het om begonnen?	16
2. Op de berg tussen Mozes en Elia	25
3. Intocht van een Gezalfde	32
4. Op de Olijfberg	42
5. Zijn bloed kome over ons...	51
6. Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?	61
7. Pesach	69

Inleiding

In het geloofsleven van de meeste christenen nemen lijden, sterven en opstanding van Jezus Christus een belangrijke plaats in. De teksten daarover raken aan de belangrijkste levensvragen van mensen en aan hun band met God. Ze gaan over leven, sterven en voortleven, over schuld en onschuld, over vergeving en verzoening, over onvoorwaardelijke liefde en trouw.

Je kunt deze verhalen niet lezen zonder erdoor geraakt te worden en er op de een of andere manier bij betrokken te raken. Die betrokkenheid is voor ieder verschillend. Er zijn mensen die hun zekerheid over een voortbestaan na de dood aan deze teksten ontlenu. Er zijn mensen die zich veilig weten bij Jezus' onvoorwaardelijke, plaatsvervangende trouw aan God. Er zijn anderen die met afschuw afstand nemen van een mensenoffer dat vergeving en verzoening moet bewerkstelligen. Ieder heeft de evangelieverhalen op een eigen manier ontvangen. Ieder hoort op een eigen manier, vanuit de eigen achtergrond.

Joodse achtergrond

De evangelisten hebben nu bijna twintig eeuwen geleden de mondelinge overlevering rond Jezus' leer en leven op schrift gesteld. Die overlevering is afkomstig van joodse mensen en werd in eerste instantie vooral aan joodse mensen doorgegeven. Het joodse gedachtegoed is daardoor overal in de evangelieverhalen terug te vinden. De laatste jaren is steeds meer

het besef gegroeid dat Jezus een jood was in hart en nieren. Hij had niet de bedoeling om het joodse geloof te vervangen door een beter geloof, maar om vanuit een volledige toewijding zijn geloof te leven en te leren. Het is verwarrend om te praten over het Oude en het Nieuwe Testament, omdat dat de suggestie kan wekken dat het oude verouderd was en aan vernieuwing toe was. Het tegendeel is waar. Het 'Oude' Testament heeft niet afgedaan. Jezus' leer en leven doen juist ten volle recht aan de oude boeken. Zijn optreden komt voort uit de rijke joodse traditie – het maakt zich daar niet uit los – en het geeft daar op eigen wijze inhoud aan. In hem bewijst het 'Oude' Testament zijn kracht om mensen steeds weer opnieuw te inspireren en te doen leven vanuit een bijzondere geestkracht.

In gesprek raken

Dit boekje verkent het joodse karakter van de evangelieverhalen. Het kan dat in dit kort bestek onmogelijk uitputtend doen, maar het wil daar wel een indruk van geven. Er wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de betekenis van joodse symboliek voor de uitleg van een verhaal. Ook kan een gebruik in de synagoge licht werpen op de betekenis van een verhaal.

Bij die joodse achtergrond hoort het besef dat niemand de wijsheid in pacht heeft, maar dat je samen aan het leren bent. De synagoge wordt niet voor niets in het Jiddisch 'sjoel' genoemd – daar hoor je het Duitse Schule (school) in terug. Voor een gebedsdienst of het samen bestuderen van de Thora zijn in die sjoel tien mannen (orthodox joods) of mannen en vrouwen (liberaal) nodig om minjan* te vormen. Het geloof – het doen en horen van Gods Woord – wordt gedragen door een gemeenschap. Ieders stem is nodig om te loven, te prijzen en te spreken. Ieders oor is nodig om te horen. Dit boekje hoopt joodse stemmen van twintig eeuwen geleden beter te doen horen en ermee in gesprek te raken. Het wil ertoe inspireren om met elkaar te ervaren wat je van deze stemmen leert. Of het je aanspreekt of niet. Misschien dat je je juist meer bewust

wordt van de kostbaarheden van je eigen traditie. Het gesprek daarover is een ontdekkingsstocht en is nooit 'af'.

Keuze van de teksten

Alle evangelisten begrijpen Jezus' gang door leven en lijden vanuit de invulling van zijn joodse geloof. De teksten in dit boekje zijn echter zoveel mogelijk uit het evangelie van Matteüs gekozen om in de stijl van één evangelist te blijven en het steeds heen en weer springen van de ene evangelist naar de andere te voorkomen. De keuze viel op Matteüs, omdat die als enige in het lijdensverhaal de tekst 'zijn bloed kome over ons...' (Mat. 27:25) heeft opgenomen. Die tekst heeft zulke ernstige anti-joodse gevolgen gehad, dat die (opnieuw) gelezen moet worden. Maar het ogenschijnlijk abrupte einde van het opstandingverhaal van Marcus is weer zo apart dat ook dat om aandacht vraagt. Waarom de reeks start met Marcus wordt vanuit het laatste hoofdstuk van dit boekje begrijpelijk.

De verhalen die aan de orde komen zullen bij de meeste lezers bekend zijn. Maar de aandacht voor de joodse achtergrond van de teksten kan maken dat deze een nieuwe betekenis krijgen. Het eerste hoofdstuk begint bij Marcus 1 om te weten waar het Jezus om begonnen was. Dan volgt het verhaal van Matteüs 17:1-13 over de ontmoeting met Mozes en Elia op de berg. Hoofdstuk 3 gaat over de Intocht van een Gezalfde (Mat. 21:1-11). In hoofdstuk 4 treffen we Jezus in gebed aan vlak bij Jeruzalem op de Olijfberg in Matteüs 26:1-2 en 30-46. Hoofdstuk 5 gaat over de tekst 'Zijn bloed kome over ons...' uit Matteüs 27:26. In hoofdstuk 6 stokt de loop van de geschiedenis op Golgota: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?' Er wordt gelezen uit Matteüs 27:45-50 en Psalm 22. Voor het Paasverhaal keren we in hoofdstuk 7 terug naar Marcus, omdat deze evangelist met een in eerste instantie teleurstellend verhaal zijn evangelie eindigt – een einde dat bij nadere beschouwing toch inzichtelijk en hoopvol wordt (Marc. 16:1-8).

Zoals gezegd, deze hoofdstukken zijn gekozen om ermee in

gesprek te raken. Steeds kan de lezer zich afvragen of ze iets nieuws hebben gebracht, of iets heeft verrast, wat stoort of wat juist inspireert.

De titel van dit boekje is mede ingegeven door het lied 'Onze Vader verborgen' van Huub Oosterhuis.

De illustratie is een uitsnede van de ets *Malchoet* (koning-schap) van Marcus van Loopik, een van zijn etsen over de kab-bala (joodse mystiek). '*Malchoet* bevat de droom van een ideale wereld en van een messiaanse toekomst. *Malchoet* vertegenwoordigt het koninkrijk Gods, waarin Gods eigenschappen volledig tot hun bestemming zullen komen.'

Tot slot: de aanzet tot de totstandkoming van dit boekje is gegeven door het Leerhuis de Valkenburcht in Maarsbergen – waar de Bijbel wordt uitgelegd in de traditie van kerk en sy-nagoge. Daar werd door een aantal voorgangers een inspire-rende uitleg gegeven van de teksten die in dit boekje aan de orde komen. Daarom dank aan Corrie van Egmond, Geurt van Hierden, Lucien van Liere en Frans Westermann.

* De hoofdstukken worden voorafgegaan door een verkla-rende woordenlijst waar u begrippen tegenkomt die later in de tekst worden gebruikt.

Verklarende woordenlijst

Joodse termen die met de Bijbel en met het bestuderen van de Bijbel samenhangen

<i>JHWH</i>	De G-dsnaam die niet wordt uitgesproken.
<i>Tenach</i>	De joodse benaming voor wat door christenen vaak het 'Oude Testament' genoemd wordt. De letters TeNaCH verwijzen naar Thora, Nebi'iem en Chetoebiem, respectievelijk Thora, Profeten en Geschriften.
<i>Thora, Profeten en Geschriften</i>	De joodse Bijbel bestaat uit dezelfde 39 boeken als het christelijke 'Oude Testament', maar heeft een andere indeling. De hebreeuwse Bijbel bestaat uit drie delen: Thora, Profeten en Geschriften. De Thora beslaat de vijf boeken van Mozes, de eerste vijf boeken van de Bijbel. Het is het belangrijkste deel van de Bijbel. Daarna komen de Profeten – welke beginnen met de vroege profeten (Jozua, Richteren, Samuel en Koningen) gevolgd door de late profeten (Jesaja, Jeremia, Ezechiël en de twaalf 'kleine profeten'). De Bijbel wordt afgesloten met de Geschriften (o.a. Psalmen, Spreuken, Hooglied, Ezra en Nehe-mia).
<i>Sidrot</i>	De Thora is onderverdeeld in 54 stukken die 'sidra' of 'parasja' genoemd worden. Iedere week wordt een sidra of parasja gelezen. Het joodse jaar telt meestal 50 weken (het volgt de maankalender en telt 354 dagen), daarom worden er in sommige weken 2 sidra gelezen.
<i>Parasjot</i>	Zie Sidrot.

<i>Haftara</i>	Gedeelte uit de Profeten dat na de Thoralezing wordt gelezen.
<i>Thora en Profeten</i>	Joodse benaming voor de belangrijkste delen van de Tenach.
<i>Misjna</i>	Mondelinge toelichting op de door Mozes op schrift gestelde Thora. Volgens veel rabbijnen is ook deze mondelinge traditie door God gegeven. De verzameling van deze mondelinge traditie is samen met de commentaren die erop gegeven werden rond het jaar 200 op schrift gesteld, de Misjna geheten. Misjna betekent herhaling.
<i>Talmoed</i>	De Talmoed bevat de op schrift gestelde mondelinge overlevering (Misjna) met het commentaar daarop, de Gemara (voltooiing). De Talmoed bevat een omvangrijk aantal boeken. Het is geen schematisch wetboek, maar bevat de 'notulen' van gesprekken van vooraanstaande rabbijnen over de religieuze levenspraktijk. Er is een Jeruzalemse Talmoed die rond 350 is ontstaan en een Babylonische die tussen 500 en 1000 is ontstaan. Deze laatste wordt het meest gebruikt en heeft een groot gezag.
<i>Midrasjiem</i>	Midrasj betekent verklaring, uitleg – het komt van het woord darasj – zoeken. Om passages van de Talmoed aan te passen aan veranderingen in de loop der tijd, ontstond een systeem van uitleggen dat Midrasj wordt genoemd. In de synagoge heet de 'preek' een 'drosje', waarin het woord 'midrasj' klinkt. De Midrasj wordt onderscheiden in de Midrasj halacha en de Midrasj aggada.
<i>Halacha</i>	Het geheel van de Goddelijke en rabbijnse wetgeving; de weg om te gaan (halach betekent gaan). Dat wat je moet doen.
<i>Aggada</i>	Onderdeel van de mondelinge leer. De aggada is een verklarende vertelling (het woord

stamt af van 'nagad', vertellen). Het gaat om gelijkenissen, morele bespiegelingen, legenden, sprookjes en volksverhalen. Dat wat je kunt denken.

JOODSE BEGRIPPEN

- Sjechiena* Het woord geeft de aanwezigheid van JHWH aan. Het woord komt als zelfstandig naamwoord niet in de Tenach voor, maar wel in de Talmoed. Die Goddelijke Aanwezigheid werd in eerste instantie sterk gekoppeld aan de tempel, en aan de ark van het verbond. Maar de Talmoed zegt ook dat de Sjechiena daar rust waar een minjan (zie woordenlijst) is. De Sjechiena is daar waar recht gesproken wordt, ze is bij een zieke en ze trekt mee met wie gedwongen wordt in ballingschap te gaan.
- Tikoen olam* Volgens het joodse geloof heeft de mens twee opdrachten in het leven: het heel maken van zijn 'ziel' (tikoen nefesj) en het heel maken van de schepping (tikoen olam). De term komt voor het eerst voor in de Misjna en heeft daar betrekking op het recht doen aan mensen. De schepping is pas heel als de mens haar op de juiste wijze – in vrede en recht – bewoont en bewaart.
- Iom tov* Iom tov betekent 'goede dag'. De joodse feestdagen worden ermee aangeduid.
- Hallelsalmen* Bij de grote feesten worden de Psalmen 113-118 gezongen. Dat geldt voor de pelgrimsfeesten die in de Thora genoemd worden: Pesach, Sjavoet ((Zeven) wekenfeest) en Soekkot (Loofhutten) alsmede voor Chanoeka (Lichtfeest, herinwijding van de tempel) en Roosj Chodesj (nieuwe maan). Het zijn lof- en dankliederen. Daarom klinken op Roosj Hasjana (Nieuwjaar) en Iom Kippoer (Grote Ver-

- zoendag), gedenkdagen van berouw en omkeer, deze feestelijke dank- en lofpsalmen niet.
- Alenoe-gebed* 'Alenoe' betekent 'op ons' en is ontleend aan de eerste regel van dit gebed: 'Op ons rust de verplichting de Heer van het al te prijzen'. Het maakt deel uit van het ochtendgebed. Het centrale thema van het Alenoe-gebed is de vestiging van Gods koningschap in de wereld.
- Seidermaaltijd* De seideravond vindt plaats aan het begin van het feest van Pesach. Tijdens de maaltijd wordt de Haggada gelezen, de vertelling over de bevrijding uit Egypte. Die Haggada bevat ook de volgorde waarin tijdens de maaltijd wordt gegeten (bijv. ongezuurd brood, bittere kruiden) en de vier bekers worden gedronken. Seider betekent orde, want het is een maaltijd die een bepaalde ordening volgt.
- Siewan* De maand Siewan is de negende maand van het joodse jaar en valt ongeveer gelijk met de tweede helft van de maand mei en de eerste helft van juni. Het Wekenfeest valt in deze maand.
- Gamli'el* Behoorde tot de farizeeërs. Hij was een vooraanstaand joods geleerde, Paulus heeft bij hem gestudeerd. Van 37 tot 41 was Gamli'el president van het Sanhedrin, het hoogste joodse gerechtshof. In Handelingen 5:34 staat dat hij vervolging van de volgelingen van Jezus afwees. Gamli'el stierf in 88.
- Minjan* Een minjan of minje (Nederlands jiddisch) is een groep van tenminste tien mensen van dertien jaar of ouder die nodig zijn om een volledige joodse gebedsdienst te kunnen houden. In liberale kring kunnen dat zowel mannen als vrouwen zijn, in orthodox milieu alleen mannen.

Hebreeën Het volk Israel wordt Israel genoemd als het wordt benoemd als verbondsvolk. Hebreeën is de naam voor de etnische entiteit, waarmee bijvoorbeeld de andere volkeren dit volk aanduiden.

CHRISTELIJK BEGRIP

Triniteitsleer De opvatting dat God bestaat in drie personen: Vader, Zoon en Heilige Geest. Er was in de vroege kerk veel discussie over deze opvatting. Het dogma werd definitief vastgesteld op het concilie van Chalcedon in 451.